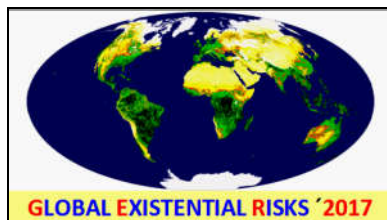

KRAJINA AKO VEREJNÝ PRIESTOR

Dušan BEVILAQUA

LANDSCAPE AS A PUBLIC SPACE

ABSTRAKT

V príspevku sa otvára téma verejný priestor a skúma pokrok v presadzovaní všetkých aspektov verejného záujmu.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: kultúrna krajina, verejný záujem, Európsky dohovor o krajine, Európsky významná krajina, identita krajiny

ABSTRACT

This contribution is opening a theme of public space at examining the progress made in the promotion of all aspects of the public interest.

KEY WORDS: cultural landscape, public interest, The European Landscape Convention, landscape of European importance, landscape identity

ÚVOD

–sémantika verejného záujmu

„Keď nie je definícia, nie je ani problém.“¹
 „Res publica est consensus iuris et communio utilitatis.“²

Krajiny Slovenska ležia v území, ktorého štátne zriadenie sa nazýva Slovenská republika. Slovo republika pochádza z latinského spojenia *respublica* (= „vec verejná“, poľsky: *rzeczpospolita*). Archaické slovo *pospolitost'*³ má synonymá *spolupatričnosť*, *spoločenstvo*... (angl.: *commonality*, *civitas*) ...občanov, ktorých spájajú *respublicae* – veci verejné, teda je o *neverejný záujem* a slúžia *verejnemu prospechu*, sú *verejnoprospešné*, *všeobecne prospešné*⁴.

¹ „Keď nie je definícia, nie sú štatistiky. A potom podľa politikov nie je ani problém,“ varuje expertka: Lidija Živčičová z mimovládnej organizácie Focus Association for Sustainable Development a koordinátorka projektu REACH na konferencii SET Plan 2017; dostupné [online]: <https://euractiv.sk/section/energetika/news/energeticka-chudoba-keď-nie-je-definícia-nie-je-ani-problém/?utm_source=traqli&utm_medium=email&utm_campaign=19>.

² Preklad: *Štát tvorí zhoda v zákonoch a spoločné dobro*. M. T. Cicero (106–43 B.C.)

³ „Pospolitost' je jednota tých, ktorí k dačomu jednému patria, k jednému sa priznávajú, jedno pred sebou majú, je teda vzáok jednotlivostí, osôb jednotných. ...pospolitost' obce krajinskej (*štátneho celku*) sú všetci občania, obyvatelia krajiny.“ Ludovít Štúr; dostupné [online]: <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1691/Stur_Politicke-state-a-prejav/9#ixzz55ZjZ3IpA>.

⁴ Zmluva o ústave pre Európu v článku II/96 zaraďuje do systému hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv nové ľudské právo tzv. druhej generácie, a to právo na prístup k všeobecne prospešným službám, kvalitnému životnému prostrediu...; dostupné [on-

line]: <[76](https://www.google.sk/search?biw=1280&bih=620&ei=FOBuWuXCbPLKwQLKsorgAw&q=verejn%C3%BD+vs+s%C3%BAkromn%C3%BD+z%C3%A1ujem&oq=verejn%C3%BD+vs+s%C3%BAkromn%C3%BD+z%C3%A1ujem&gs_l=psy-ab.3..33i160k1.6750.9296.0.12735.7.7.0.0.0.0.138.772.0j7.7.0....0...1c.1.64.psy-ab..0.7.772....0.0-2ZcfaYdJE>.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Vykladači práva sa zhodujú v tom, že: *Pojem verejný záujem je v slovenskom právnom poriadku mimoriadne frekventovaný a nachádza sa vo viac ako sto právnych predpisoch, pričom z hľadiska jeho využívania ďaleko presahuje jeho ústavný rámec. Pre používanie pojmu verejný záujem je príznačné, že vo väčšine zákonov sa využíva iba ako pojem (inštitút) bez osobitného obsahového vymedzenia.*[1] Aj v kolíske demokracie, akou je britská konštitučná monarchia⁵ majú na pojem verejný záujem jednoznačný názor len v tom zmysle, že je vágny⁶. Ústavný zákon NR SR č. 357/2004 Z. z. (najnovšie Z. č. 545/2005) o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov, a tiež Zákon č. 552/2003 o výkone práce vo verejnom záujme (§2, ods.2) definujú: „Verejný záujem na účely tohto zákona je taký záujem, ktorý prináša majetkový prospech alebo iný prospech všetkým občanom alebo mnohým občanom“.

V správnych konaniach sa často preukazuje potreba porovnávať a vyvažovať niekoľko verejných záujmov – napr. konflikt záujmov ochrany prírody verzus záujem na zlepšovaní dopravnej obslužnosti, a pod.⁷ Podľa našich zákonov vláda rozhoduje o verejnom záujme pri vyvlastňovaní súkromného vlastníctva⁸, o tom ktorá súkromná investícia si zaslúži štatút významnej investície... s rozhodovacími kritériami pochádzajúcimi z oblasti ekonómie (sociálneho balíčka zamestnanosti). Ignorujú sa pritom iné (ako materiálne) aspekty života občanov.

To je dôvod prečo je potrebné vytrvať a neustále otvárať tému s nadpisom verejný záujem - delegerenda.[2, 3, 4] Chýbajú nám presné definície v právnickom pojmosloví... Dobré zmluvy robia dobrých priateľov...

ČO JE TO VEREJNÝ PRIESTOR

„V antike, ktorá priniesla grécku agoru a rímske fórum, plnil verejný priestor obchodnú a spoločenskú funkciu, definoval však aj miesto pre verejnú diskusiu či pre miestnu demokraciu.“[5] V Londýnskom Hyde Parku existuje od polovice 19. storočia tzv. Speakers' Corner, ktorý - umožňujúc diskusiu na verejnosti- slúži demokracii.⁹

Verejné priestory sú priestranné prístupné všetkým občanom nezávisle od ich pohlavia, rasy, etnicity, veku alebo socioeconomickej úrovne. Verejné priestory bývajú spravidla na verejnom pozemku a slúžia verejnosti tým, že:

- umožňujú ľuďom pobyt, stretávanie sa a účasť na verejnom živote, trávenie voľného času slobodným spôsobom v spoločnosti iných ľudí, stimulujú získavanie podnetov, komunikáciu a vytváranie sociálnych väzieb;
- posilňujú sociálnu inklúziu i našu schopnosť vyrovnáť sa s rôznorodosťou.

V pojme verejný priestor sa teda už stretávajú pohľady sociológov a urbánnych (krajinných) architektov.

Typy a limity verejných priestorov

Architekti – územní plánovači rozlišujú:

- archetypálne verejné priestory(v ktorých bežne žijeme...): námestia, ulice, nábrežia a promenády, chodníky a miestne komunikácie, cintoríny, verejné záhrady, parky a verejná zeleň, trhoviská, galérie pod voľným nebom, priestranná medzi obytnými domami s ihriskami... spadajú pod správu obecnej/mestskej/miestnej... samosprávy;

⁵dostupné [online]:<<https://monarchia5.webnode.sk/monarchia-verzus-republika/>>.

⁶Viď napr.: <https://thelawdictionary.org/public-interest/>; <https://www.icaew.com/technical/ethics/the-public-interest>; <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Public+Interest>; <https://www.ifac.org/publications-resources/definition-public-interest>

⁷<http://transparency.sk/wp-content/uploads/2010/01/abynevladol.pdf>

⁸V súlade s anglosaskou doktrínou vo Veľkej Británii a v Írskej republike neprichádza do úvahy vyvlastnenie administratívnym rozhodnutím. uvádza V. Pirošik na ss. 4 a 7 - In: dostupné [online]:<<http://www.slatinka.sk/assets/verejny-zaujem/Slatinka-verejny-zaujem-analyza-legislativy-V-Pirosik.pdf>>.

⁹<https://www.royalparks.org.uk/parks/hyde-park/things-to-see-and-do/speakers-corner>

- “súkromné” verejné priestory - pod správou súkromného sektoru (obchodné domy, nákupné pasáže, reštaurácie...);
- priestory verejných inštitúcií a vstupné „pred-priestory“ areálov a budov...

Trvalá udržateľnosť verejného priestoru je návrh dnešného verejného priestoru tak aby budúce generácie neboli týmto verejným priestorom a jeho údržbou príliš zaťažené.

Mnohé z týchto verejných priestorov sú aj miestami stretávania sa mocenských, ideologických a významotvorných procesov – vid' napr. výmeny sôch i názvov pri zmenách politickej orientácie štátu.

Zmysel verejných priestorov je v posilňovaní genia loci:

- vytvárajú prvý dojem z mesta a dediny = obce / občiny,
- priamo vplyvajú na to, ako domáci obyvatelia (i návštevníci) obec vnímajú, či sa s ňou identifikujú,
- ovplyvňujú aj ekonomickú prosperitu miesta.

Verejný priestor môžeme vnímať ako „obyvacku obce“; často sa stáva katalyzátorom jej života.

Dobry verejný priestor je ten, v ktorom sú ľudia radi, v ktorom sa ľudia dobre cítia, s ktorým sa identifikujú..... Ľuďmi kultivovaný verejný priestor kultivuje ľudí.

JE KRAJINA VEREJNÝM PRIESTOROM?

Pre územných plánovačov platí definícia zo zákona: *...Krajina je životné prostredie človeka a ostatných živých organizmov.*¹⁰

Koľko je odvetví vied zaoberajúcich sa krajinou - toľko je aj definícií krajiny; z tých najpoetickejších vyberáme:

- „Krajina je kúzelný palimpsest, zápisník histórie, v ktorom sa napísané slová prekrývajú, ale napriek tomu môžu byť prečítané.“ [F. W. Mailand]
- „Krajiny odrážajú a vyjadrujú, hovoria o hodnotách, ktoré vyznávame a zároveň ovplyvňujú kvalitu nášho života...“ [D. W.Meining]
- „Krajina je národným bohatstvom prvého poriadku a podľa toho je potrebné s ňou zaobchádzať.“ [V. Ložek]
- „Starostlivosť o krajinu je nielen starostlivosťou o prírodu, ale tiež starostlivosťou o spoločnosť.“ „Krajina je miesto, kde sa rodí estetické vnímanie sveta, pocit národnej identity („duša národa“) a zrejme aj dôležitá časť psychologickéj rovnováhy jedinca i komunity. ...mikrokozmos človeka (inscape) súvisí s makrokozmosom nášho prostredia (landscape)... ...a k tomu aby sme pochopili, čo sa s nami stalo, nemusíme navštíviť psychoanalýtu či sociológiu, ale stačí pohľad z okna.“
- „To čo sa deje je plošná degradácia celých krajinných celkov a to, čo nám hrozí, je strata krajiny ako takej. Strata krajiny potom znamená nielen napr. zníženie druhovej diverzity, ale aj stratu nejakého stabilizujúceho prvku spoločnosti. [V. Cílek]

Sme súčasťou civilizácie, v ktorej prevláda audiovizuálna percepcia sveta...Obraz krajiny je spoločný pre všetkých, vytvára hodnotu svojou kvalitou. Jeho narušenie je celospoločenskou ujmom... Preto je jeho ochrana verejným záujmom.

KTORÝ VEREJNÝ PRIESTOR / KRAJINA JE TÁ KULTÚRNA?

„Otázka po kultúrnej krajine je otázkou po človeku a po tom, čo urobil zmyslom svojej existencie.“ [M.Hauser]

Z polohy verejných priestorov (v ponímaní urbánnych architektov – krajinárov) v kontinuu krajín na Obr.1 je zrejme, že sú súčasťou krajín najviac ovplyvnených ľudskou kultúrou.

¹⁰ „Stavebný“ zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, v znení následných noviel a predpisov, § 139, písm. a)

PRÍRODA		KULTÚRA	
Prírodná krajina	Extenzívne kultivovaná Tradičné poľnohosp.	Intenzívne kultivovaná "Moderné" poľnohosp.	Človekom ovládané krajiny ruľálne – urbánne
Divočina Prírodná rezervácia	Lesy – pasienky	Polia – lúky	Sídla dediny predmestia, mestá Priemysel

Obr. 1: Gradient - kontinuum krajín – upravené podľa Zonnevelda [cit. In: 6, s. 225]

Kultivovaná krajina kultivuje ľudí a naopak: kultúrni ľudia kultivujú krajinu. V Ústave SR, čl. 7, odst. (2 a 5) sa uvádza: *Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie ...a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických alebo právnických osôb... majú prednosť pred zákonmi...*

V Preambule Európskeho dohovoru o krajine¹¹ sa píše: *...krajina zohráva významnú úlohu z hľadiska verejného záujmu v oblasti kultúry, ekológie, životného prostredia a v sociálnej oblasti ... podmieňuje vytváranie miestnych kultúr a je základnou súčasťou európskeho prírodného a kultúrneho dedičstva a prispieva k... upevňovaniu európskej identity... je všade súčasťou kvality života ľudí... ...prianie verejnosti užívať krajinu vysokej kvality... je kľúčovým prvkom priaznivých podmienok na život jednotlivca i spoločnosti a jej ochrana, manažment a plánovanie sú spojené s právmi a povinnosťami pre každého... kvalita a rozmanitosť európskej krajiny predstavujú spoločný zdroj...*

Prijatie EDoK Slovenskom inšpiroval krajinárov a krajinných ekologov (ešte pred politickými čistkami na Ministerstve životného prostredia a v organizáciách tohto rezortu) k príprave návrhu Deklarácie NR SR o ochrane prírodného dedičstva, krajinného rázu a hodnôt kultúrnej krajiny, kde sa o. i. písalo: „NR SR rozvíjajú podľa čl. 44 Ústavy SR práva a povinnosti každého...

- Čl. 2, ods. 1: Ochrana prírodného dedičstva, krajinného rázu a hodnôt kultúrnej krajiny je verejným záujmom a vykonáva sa na základe rešpektovania individuálnych práv a slobôd občanov.
  - Ods. 4: NR SR do troch rokov od prijatia tejto deklarácie schváli nový zákon o ochrane prírody a starostlivosti o krajinu a zabezpečí vypracovanie typológie krajiny SR...“;
- a návrhu Zákona NR SR o krajinnom plánovaní (s plánovanou účinnosťou od 01.01.2006), v ktorého bolo, o. i. nasledovné paragrafové znenie:
- § 3 – Cieľ krajinného plánovania: ...zachovanie krajinného rázu; presadenie a realizácia priorít, zásad ochrany a ekologického využívania krajiny v prospech verejného záujmu; zabezpečiť environmentálnu bezpečnosť investícií v krajine...
  - § 4 - Úlohy a nástroje krajinného plánovania: ... usmerňovanie verejných záujmov v oblasti ochrany a ekologického využívania krajiny...;

čo naznačuje nebezpečné smerovanie Slovenskej republiky k forme vlády s plutokraticko-oligarchickým vplyvom na fasádu parlamentnú demokraciu.

STRATA IDENTITY KRAJINY

Slovensko je súčasťou Európskej únie (EU). Krajinný priestor celej Európy postihujú rovnaké trendy, výsledkom ktorých je globalizačný tlak na diverzitu krajín Európy: krajiny sa začínajú navzájom na seba podobať.

Využitím analógiu s terminológiou Sústavy NATURA 2000 zavedenou EU (európsky významné biotopy a druhy...) je možné dedukovať, že Európsky dohovor o krajine (EDoK) chce

¹¹Skratka EDoK: Oznámenie MZV SR č. 515/2005 Z. z.; EDoK je ratifikovaný SR v r. 2005, platný od 01. 12. 2005

chrániť Európsky významné krajiny; **Európsky významná krajina** je tá krajina, s ktorou sa jej obyvatelia/užívatelia/návštevníci identifikujú – stotožňujú: obyčajná krajina, nemusí byť ani mimoriadne atraktívna, stačí, keď ju považujeme za našu – a tak sa k nej správame...[7].

Nesmieme ju nechať napospas globálnym existenciálnym rizikám, lebo prideme aj o seba. Sú na to (aj odskúšané) postupy...[8].

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Anonym, nedat.: Verejný záujem a verejná prospešnosť v legislatíve a v praxi orgánov verejnej správy, Zdroj: NOS – OSF a Fórum donorov.dostupné [online]:<https://www.google.sk/search?biw=1280&bih=620&ei=FOBuWuXCbpLKwQLKsorgAw&q=verejn%C3%BD+vs+s%C3%BAkromn%C3%BD+z%C3%A1ujem&oq=verejn%C3%BD+vs+s%C3%BAkromn%C3%BD+z%C3%A1ujem&gs_l=psy-ab.3..33i160k1.6750.9296.0.12735.7.7.0.0.0.0.138.772.0j7.7.0....0...1c.1.64.psy-ab.0.7.772....0.0-2ZcfaYdJE>
- [2] Bevilaqua, D., 2007: *Čo potrebuje manažment kultúrnej krajiny chápaný ako verejný záujem?* In RUSKO, M. – BALOG, K., [Eds.] 2007. *Manažérstvo životného prostredia 2007.* - Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5.-6.1.2007 - Jaslovské Bohunice. - Žilina: StrixetVeV, Prvé vydanie. 773 s., ISBN 978-80-89281-18-3 [s. 20-26]
- [3] Bevilaqua, D., 2009: *Krajina ako verejný záujem.* In *Manažérstvo životného prostredia 2009. Bratislava, 5.6.12.2009. 9. ročník konferencie so zahraničnou účasťou.* Editori: Rusko, M., Balog, K. - Žilina: StrixetVeV.2009
- [4] Vozár, I., Pirošík, V., Paulíková, M. B., Pavlíková, J., Minarovičová, V., 2015: *Kto a ako rozhoduje o verejnom záujme na Slovensku, Analýza súčasného stavu presadzovania stavieb a činností vo verejnom záujme,* Vydalo Združenie Slatinka, Zvolen, jún 2015, 55 s. dostupné [online]:<<http://www.slatinka.sk/assets/Program/brozura-final-a-na-web.pdf>>
- [5] Miková, K., Paulíková, M., Pauliniová, Z., 2010: *Verejné priestory. Ako tvoriť priestory s príbehom, pre ľudí a s ľuďmi.* Banská Bystrica: s.15., 135 s. ISBN 978-80-89505-00-5
- [6] Měkotová, J., 2007: *Principy v obecné a aplikované krajinné ekologii.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 190 s. CD-ROM príloha. ISBN 978-80-244-1839-1.
- [7] Bevilaqua, D., 2010: *Identifikácia vlastností charakteristického vzhľadu krajiny Národného parku Slovenský raj.* Dizertačná práca, Kód: FEE-3593-6770, Fakulta ekológie a environmentalistiky, Technická univerzita Zvolen, str. 53; dostupné [online]:<<http://is.tuzvo.sk/lide/clovek.pl?id=120;zalozka=13;studium=11250>>
- [8] Bevilaqua, D., 2010: „Nový údel“ vlády vyplývajúci z využitia potenciálov potrieb krajinného prostredia a ľudského kapitálu Slovenskej republiky, In: Rusko, M., Šimko, I. (Eds.), 2010: *Manažérstvo životného prostredia 2010.* Zborník z X. konferencie, Strix, Edícia ESE-5, ISBN 978-80-89281-67-1

ADRESA AUTORA

Ing. Dušan BEVILAQUA, PhD.

Slovenská spoločnosť pre životné prostredie, Spišská Nová Ves, Slovenská republika
e-mail: dusan.bevilaqua@gmail.com

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.